

залишаються самі, часто переживають емоційну ізоляцію, відсутність підтримки від своїх партнерок і розрив фізичної та емоційної близькості, що посилює стрес і також збільшує ймовірність розлучень.

Для зменшення негативного впливу війни на сімейні стосунки необхідно забезпечити психологічну підтримку для військових, біженців та вимушено переміщених осіб. Важливо покращити доступ до соціальних послуг, зокрема для жінок та дітей, що постраждали від конфлікту. Державна підтримка та посилення соціальних програм, орієнтованих на допомогу родинам, можуть допомогти відновити виконання родинною її функцій.

Список використаних джерел

1. Халимоник Г. Розлучені через або завдяки війні. Шлях додому, 2024. URL: <https://www.sestry.eu/statti/rozlucheni-cherez-i-zavdyaki-viyni> (дата звернення: 16.03.25)
2. Дорош С., Червоненко В. Чому в Україні кількість розлучень наздоганяє одруження. BBC NEWS Україна, 2025. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c15zx1d4v2ko> (дата звернення: 16.03.25)
3. Малик О.В. Статистика розлучень та причини розірвання шлюбу в Україні, 2024. URL: <https://www.simeinyi-advokat.com.ua/news/statystyka-rozluchen-v-ukraini> (дата звернення: 16.03.25)

Мантула Сніжана Петрівна,

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом канд-ки. соціол. наук, доцента Ляшенко Н. А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

GENDER STEREOTYPES DURING THE WAR IN UKRAINE

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року

вплинуло на всі аспекти суспільного життя. Як екстремальна ситуація, війна стала каталізатором соціальних змін та загострила уявлення суспільства про ролі чоловіків та жінок. У мирний час стереотипи можуть бути менш вираженими; однак під час війни вони посилюються: традиційні гендерні ролі зазнають трансформації та переосмислення. Гендерні стереотипи – це сформовані культурою та розповсюджені в ній узагальнені переконання про те, якими є і як поведуться люди різних статей. Проблема полягає в тому, що такі уявлення можуть призвести до нерівності, упереджень та стигматизації. Вони обмежують можливості для повноцінної участі кожного громадянина у житті країни, сприяють неефективному використанню людських ресурсів, перешкоджають розвитку суспільства та посилюють соціальні та економічні нерівності.

Зазвичай війна сприймається як чоловіча справа, оскільки сила, мужність і агресія асоціюються з маскуліністю. Це впливає на гендерні уявлення в суспільстві. Чоловіки-захисники чи воїни – це один із найпоширеніших стереотипів. Він створює в суспільстві враження, що справжній чоловік повинен мобілізуватися. Насправді не кожен чоловік має здатність або бажання воювати. А цей стереотип стигматизує осіб, які знаходяться не на передовій, та нівелює їх суспільний внесок. Адже багато чоловіків в тилу займаються волонтерством, логістикою, працюють у тих сферах, які підтримують фронт. Водночас засуджують небажання мобілізуватися чи виїзд за кордон. Це порушує право на особистий вибір.

Традиційно відповідно стереотипам чоловіки не можуть боятися, плакати, відкрито заявляти про свої переживання. Емоційність сприймається як слабкість. Таке уявлення стигматизує вразливість чоловіків, пригнічується чоловіча індивідуальність, зростає ймовірність виникнення психічної травми, оскільки чоловіки уникають психологічної допомоги. Це може стати причиною підвищення рівня самогубств, алкоголізму, психічних захворювань.

Під час війни ідеалізується роль військових, саперів, рятувальників, а інші не менш суспільно важливі професії (наприклад, вчителі, лікарі,

психологи, інженери тощо) менше цінуються. Вважається, що під час війни професія чоловіка повинна бути героїчною, що знижує престижність інших видів діяльності, обмежує вільний вибір професії.

Сьогодні у засобах масової інформації в основному висвітлюються новини про жертв війни – жінок, дітей, людей похилого віку. Суспільство часто не визнає жертвами чоловіків, які зазнали насильства, втратили родину, дім, роботу, стали біженцями тощо. Наслідком такого уявлення чоловіки можуть бути позбавлені підтримки та правового захисту, а стигматизація може викликати почуття сорому.

Уявлення про те, що за будь-яких обставин чоловік повинен забезпечувати родину, поширюється і на тих осіб, які втратили роботу чи живуть на окупованій території. Це призводить до психоемоційного виснаження, втрати впевненості у собі, погіршує сімейні відносини.

Ще один стереотип про українських чоловіків за кордоном, який призводить до упередження, стигматизації, суспільного осуду, пов'язаний з тим що вони повинні бути захисниками. У тих випадках, коли виїзд чоловіків юридично чи морально виправданий, суспільство сприймає їх зрадниками, боягузами, недостойними бути громадянами України. Внаслідок цього більшість чоловіків не хочуть повертатися додому.

Найбільше може зашкодити особам з інвалідністю уявлення про те, що чоловік повинен бути фізично сильним. На війні чоловіки часто зазнають поранень, отримують інвалідність, а стереотип може призвести до упередженого ставлення до таких осіб, що сприятиме соціальній маргіналізації чи обмеженню в правах.

Українське суспільство хоче бачити воїна сильним як фізично, так і психологічно, високоморальним, мудрим, без розладів у поведінці. З цим пов'язаний стереотип про достойну поведінку колишніх військових. Проте після участі у воєнних діях чоловіки зазнають глибоких емоційних, психологічних, часто фізичних змін; відбувається перегляд життєвих цінностей та установок. Вони потребують адаптації до нового життя. У цьому суспільство

повинно допомагати чоловікам, а не стигматизувати їх.

Під час війни гендерні стереотипи щодо «жіночих» ролей також значно загострилися. Причому ці уявлення часто впливають на адекватне сприйняття жінок як в тилу, так і на фронті.

До російсько-української війни жінка сприймалась передусім як «берегиня домашнього вогнища», яка залишається вдома, піклується про сім'ю, дітей, а на війні може лише доглядати за пораненими, підтримувати чоловіків, що воюють. Жінка, яка добровільно йде на передову, часто викликала подив чи критику. Війна – не жіноча справа. Цей стереотип руйнує особистий вибір і свободу, знищує право визначати свою роль у суспільстві, знецінює професіоналізм. Раніше жінки могли обіймати в армії лише певні посади, не могли піти на контрактну службу, брати участь у бойових діях. З 2014 року і до сьогодні чисельність військовослужбовиць зростає. Кількісні зміни вплинули і на законодавство, і на забезпечення армії. Зараз все частіше в засобах масової інформації можна почути про жінок-військових, про їхню мужність, виваженість, лідерські якості та професіоналізм. Це змінює уявлення про роль жінки та формує більш реалістичне бачення.

Традиційно вважають, що жінка емоційна та психологічно слабка, гірше витримує стресові ситуації і не може бути гарним військовим, знижує довіру до жінок на фронті, що може призвести до непоправних наслідків під час виконання бойових завдань.

Поширеною є думка про те, що жінка йде воювати заради привернення уваги. Цей стереотип створює упередження про легковажність жінок; ніби вони йдуть до війська, щоб знайти чоловіка, виділитися, продемонструвати себе в соціальних мережах. Це нівелює щирість почуттів у бажанні захищати Батьківщину.

Жінка на службі може сприйматися як об'єкт сексуального інтересу, а не як рівноправна з чоловіком бойова одиниця. Це підвищує ймовірність харасменту, спотворює образ жінки-воїна, знецінює її вміння, знання, досвід. Стереотип демотивує жінок, водночас підриває довіру до них як до

професіоналів. Також це упередження є небезпечним для жінок, які стали жертвами сексуального насильства під час війни. Постраждалим жінкам приписують аморальність, розпусту, чим змушують замовчувати правду і відмовлятися від психологічної та медичної допомоги.

По відношенню до жінок, які є внутрішньо переміщеними особами, застосовується стереотип як до жертв війни, які потребують лише захисту, допомоги та підтримки. У результаті можливості цих жінок недооцінюється. Проте насправді вони найчастіше беруть на себе відповідальність за забезпечення добробуту в родині, знаходять роботу, влаштовують дітей до закладів освіти, вирішують різноманітні проблеми, пов'язані з переїздом.

Суспільство також переконане, що у військовій сфері жінка не може досягти високих щаблів, побудувати успішну кар'єру. Цей стереотип веде до дискримінації. Для протидії цим уявленням потрібні зміни на всіх рівнях військової організації і посилення заходів проти нерівності.

Таким чином, під час війни в Україні гендерні стереотипи як зберігаються та посилюються, так і руйнуються. Описані стереотипи не завжди відповідають реальним ролям чоловіків та жінок, можуть обмежувати можливості людей і держави в цілому та водночас сприяти змінам соціальних норм і утвердженню рівності. У подальшому досліджувану проблему можна вивчати у порівнянні з досвідом інших країн, які пережили військові конфлікти. Також актуальними є гендерні питання щодо повоєнної реабілітації, відновлення та соціальної інтеграції постраждалих у війні.

Хекало Анна Юрївна,

здобувачка першого рівня вищої освіти,
під науковим керівництвом канд-ки. соціол. наук, доцента Ляшенко Н. А.,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ПРИЧИНИ БОРотьБИ ЖІНОК ЗА ПРАВА ЩО ОДНАКОВІ З ЧОЛОВІКАМИ